

Nr 21.

Ankom till riksdagens kansli den 9 april 1924 kl. 9 f. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Konungen rörande ändring i visst avseende av bestämmelserna angående val till riksdagens andra kammare m. m.

Till konstitutionsutskottet hava hänvisats de likalydande motionerna i första kammaren nr 53 av friherre *Adelswärd* m. fl. och i andra kammaren nr 224 av herr *Pettersson* i Södertälje m. fl., i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t äska, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande möjligheten att bygga de allmänna valen till riksdagens andra kammare och de kommunala representantförsamlingarna på en metod, som i högre grad än för närvarande möjliggör *direkta personval*, samt därefter till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen må föranleda.

I avseende å motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionerna.

Såsom av motionärerna omnämnts, anhöll riksdagen 1918 hos Kungl. Maj:t om utredning angående åtgärder till undvikande av de olägenheter, vilka enligt vunnen erfarenhet vidlåde reglerna för de proportionella valen. Detta spörsmål blev, jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål, föremål för behandling av de s. k. proportionsvalsakkunnige, som den 18 april 1921 framlade förslag rörande det proportionella valsättet vid val till riksdagen. På grundval av de sakkunnigas betänkande framlade Kungl. Maj:t för 1921 års riksdag förslag dels om förstörande av valkretsarna för andra kammarevalen, dels om nytt sammanräkningsförfarande, vilka förslag i huvudsak blevo av riksdagen bifallna; det nya sammanräkningsförfarandet blev genom beslut vid följande års riksdag gällande även vid val av landsting, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige. — Nyssnämnda sakkunnige hade jämväl framlagt förslag dels om införande av officiella valförberedelser, dels om möjliggörande av s. k. personröstning med subsidiär liströstning. Med avseende å dessa förslag yttrade föredragande departementschefen 1921, att de innebure så vittgående nyheter, att dels dessa nyheter krävde ett grundligare övervägande än som i betraktande av den långt framskridna tiden blivit möjligt, dels under alla förhållanden deras omedelbara genomförande kunde tänkas vålla svårigheter vid

*Utskottets
yttrande.*

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 5 saml. 18 häft. (Nr 21.)

tillämpningen. I dessa hänseenden blev därför intet förslag av Kungl. Maj:t framlagt, och frågan blev ej heller av riksdagen upptagen.

Motionärerna hava till stöd för sitt yrkande åberopat, att enligt nu gällande regler en alltför dominerande betydelse skulle tillmätts partiindelningen, medan däremot det personliga momentet icke ansetts få tillfälle att i tillbörlig mån göra sig gällande. Motionärerna önska därför avskaffande av »det system, som främst bygger valhandlingen på partibeteckningstvång».

Utskottet är icke övertygat om att genomförandet av en metod, som utesluter partibeteckningar eller åt dessa ger en mera underordnad betydelse, verkligen skulle innebära ett steg i den riktning, som motionärerna avsett. Utskottet inskränker sig i detta hänseende till att erinra därom, att proportionsvalsakkunnige, efter att tämligen ingående hava dryftat möjligheterna för införande av en personvalmetod, stannade vid att icke framlägga något förslag i sådan riktning. Det ginge enligt de sakkunniges mening icke an att förbise de vanskligheter, som vore förknippade med dess överförande från teorien till praktiken. Betänkligast vore »risken för partistramhetens premierande i strid med meningen i det hela».

Såvitt av motionärerna upplysts, föreligga inga nya uppslag, ägnade att rubba det omdöme, som av de sakkunnige fällt angående svårigheterna vid genomförande av en personvalmetod. Under sådana omständigheter kan utskottet icke finna anledning att nu tillstyrka en förnyad utredning om reformering av den proportionella valmetoden. Än mindre kan utskottet tillstyrka en utredning av den innebörd motionärerna ifrågasatt; med den formulering av utredningsuppdraget, som de föreslagit, skulle det nämligen icke ens angivas, att utredningen bör äga rum inom det proportionella valsättets ram. Utskottet hyser den uppfattningen, att — oavsett den ståndpunkt som må intagas till frågan om proportionsvalens och majoritetsvalens företräden i och för sig — intet skäl föreligger att nu taga en övergång från proportions- till majoritetsval under övervägande.

Utskottet vill yttermera framhäva önskvärdheten i och för sig av att, så långt möjligt är, undvika ändringar i gällande principer för valsättet. Det är enligt utskottets mening angeläget, att väljarne genom längre tids tillämpning av samma system vinna förtrogenhet med detsamma och således förvärva erfarenhet om dess verkningar och om de olika möjligheter dess tillämpning erbjuder. Utskottet kan i detta sammanhang icke underlåta att framhålla, att i den mån kändedomen om gällande regler och deras verkningssätt förbliver inskränkt till en relativt mindre krets, partierna och valorganisationerna vinna ökade möjligheter att bestämma valens utgång, medan å andra sidan väljarekårens önskningsar, i den mån dessa skilja sig från organisationernas, få ökat tillfälle att göra sig gällande, ju mera förtrogna väljarne genom längre tids erfarenhet bliva med systemet.

På nu anförda skäl får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 april 1924.

På konstitutionsutskottets vägnar:

VIKTOR LARSSON.

Närvarande: herrar *Larsson* i Västerås, *von Geijer*, *Ljunggren*, *Reuterskiöld*, *G. W. Hansson**, *Dahl*, *Lyberg**, *N. S. Norling*, *Slendahl*, *Larsén*. *A. W. Johansson*, *Sävström*, *Jansson* i Edsbäcken, *Engberg*, *Bäckström**, *Andersson* i Igelboda*, *Gustafson* i Kasenberg, *Pehrsson* i Göteborg, *Svensson* i Grönvik och *Hedvall*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1:o) av herr *Dahl*, som anfört:

Även om man fullt ut ansluter sig till principen av proportionellt valsätt och även om man ej godkänner meningen, att sagda valsätt i högre grad än andra valsystem befrämjar partitvång, torde man ej kunna undgå att finna erfarenheter av den gällande valordningen hava bestyrkt önskvärdheten av någon jämkning, innebärande tillfälle för väljare att med större utsikt till framgång, än som nu är för handen, föra fram kandidatur, som står utanför partilistorna. En anordning i dylikt syfte torde böra förbindas med viss anknytning till ett parti; eljest kan det förutses, att anordningens praktiska värde bleve lika ringa som den nuvarande »fria gruppens».

Uppslag i antydd riktning finnas i proportionsvalsakkunniges betänkande av 1921; dessa uppslag böra ytterligare prövas och torde eventuellt kunna föra fram till en godkännbar lösning.

Jag har alltså i utskottet omfattat den meningen, att utskottet borde tillstyrka,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande möjligheten att, med bibehållande av proportionellt valsätt, bygga de allmänna valen till riksdagens andra kammare och de kommunala representantförsamlingarna på en metod, som i högre grad än för närvarande kan ske möjliggör direkta personval, samt till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

2:o) av herr *Lyberg*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Till konstitutionsutskottet — — — — (= utskottet) — — — — utredningen må föranleda.

Utskottet finner de anmärkningar befogade, vilka i motionerna gjorts mot våra nuvarande valmetodiska bestämmelser. Dessa anmärkningar rikta sig mot systemet med partibeteckning och framför allt mot partibeteckningstvånget. Härmed förbundna oegentligheter och olägenheter äro huvudsakligen, att representantvalen mindre få karaktären av röstning på personer än röstning på partier, att valaktens uttryck av personligt förtroende för de valda väsentligen går förlorat och att de röstberättigades handlingsfrihet i hög grad beskäres. I sistnämnda hänseende är särskilt att märka, hurusom väljaren icke har möjlighet förhindra, att hans röst tillgodogöres personer, vilka han under inga förhållanden önskar få valda, och hurusom grupper av icke partianslutna röstberättigade, vilka äro för svaga att med säkerhet ensamma förfoga över ett mandat och som vilja framföra partilösa kandidater eller stödja kandidater från skilda partier, icke kunna deltaga i valet utan att stödja samtliga kandidater inom ett av partierna.

I likhet med motionärerna anser utskottet visserligen, att partibildning i och för sig är ett sunt och naturligt uttryck för samverkan mellan människor av samma åskådning och likartade intressen, och det kan icke med någon visshet sägas, att partimotsättningarnas skärpning har sin grund i själva valsystemet. Men det måste betecknas såsom ett allvarligt fel i systemets utformning, att partianslutningen ter sig som ett tvång och personlighetsmomentet skjutes i bakgrunden.

En undersökning, huruvida denna mekanisering av valakten icke kan undanröjas utan samtidigt åsidosättande av minoritetens sätt att bliva representerad, synes därför utskottet önskvärd. Närmast torde denna undersökning böra röra sig inom ramen för vårt nuvarande valsystem och avse möjligheten att nå detta syfte genom införande av en s. k. personproportionalistisk metod. Men då det proportionella valsättet icke får anses såsom det under alla förhållanden enda tillämpliga, lärer undersökningen böra omfatta även de möjligheter i angivna hänseende, som andra valsystem erbjuda.

Till igångsättande av den begärda undersökningen finner utskottet så mycket större skäl, som vårt valsystem genom det av s. k. proportionsvalsakkunniga år 1921 avgivna betänkandet varit föremål för uttömmande utredning i olika avseenden, men frågan om personvalmetoder av de sakkunniga därvid måst skjutas åt sidan, ehuru de sakkunniga understrukit dylika metoders företräden. Efter att å andra sidan hava antytt de svårigheter, som kunna tänkas förbundna med en personvalmetod, yttra de sakkunniga om anledningen till detta undan-
skjutande följande:

»Trots de antydda svårigheterna hade det ursprungligen varit de sakkunnigas önskan att såsom ett alternativ framlägga ett utarbetat personmetodologiskt valsystem. I mån som vårt arbete fortskridit, har det emellertid blivit oss klart, att hela frågan tills vidare blivit ej blott i vårt land utan även annorstädes alltför litet genomdebatterad såväl principiellt som tekniskt, för att förutsättningarna för det definitiva framläggandet av ett förslag i denna riktning skulle vara för handen. Det är först på allra sista tiden, som personmetoden blivit för allmänheten bekant, och detta tills vidare obestämt nog. Det kan därför jämväl ifrågasättas, huruvida den allmänna opinionen vore förberedd för en omgestaltning av den radikala vidd, som den direkta övergången från en partimetod till en personmetod innebär.

Med hänsyn till allt detta, ävensom till den starkt begränsade tid, som stått oss till buds, hava vi nödgats avstå från att alternativt föreslå en reform efter rent personmetodologiska linjer.»

Då efter tiden för betänkandets avgivande det ifrågavarande spörsmålet i avsevärd omfattning varit föremål för offentlig debatt och för meningsutbyten, torde numera icke någon av de sålunda omförmälda anledningarna till uppskov med utredningen föreligga eller kunna tillmätas betydelse.

På grund härav och under hänvisning i övrigt till vad i motionerna anförts hemställer utskottet,

att riksdagen, i anledning av motionerna nr 53 i första kammaren och nr 224 i andra kammaren, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t äska, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande möjligheten att bygga de allmänna valen till riksdagens andra kammare och de kommunala representantförsamlingarna på en metod, som i högre grad än för närvarande möjliggör *direkta personval*, samt därefter till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen må föranleda.

3:o) av herrar *Ljunggren*, *Jansson* i Edsbäcken och *Bäckström*, vilka instämt i herr *Lybergs* yrkande.